
Sociologie pro ekonomy (BPV_SOPE)

19.2. 2014

Struktura přednášky

- 1) sociologie jako věda o společnosti;
  - 2) důvody vzniku sociologie;
  - 3) vymezení, vztah k jiným vědám a praxi;
  - 4) sociální realita a způsoby jejího poznání;
  - 5) naturalismus, psychologismus a sociologismus;
  - 6) speciální sociologické disciplíny
-

Základní sociologická literatura v ČJ

- Bauman, Zygmunt. 1996. *Myslet sociologicky*. Praha: SLON.
- Keller, Jan. 1997. *Úvod do sociologie*. Praha: SLON.
- Giddens, Anthony. 1999. *Sociologie*. Praha: Argo
- Disman, Miroslav. 2000. *Jak se vyrábí sociologická znalost*. Praha: Karolinum.
- Jandourek, Jan. 2003. *Úvod do sociologie*. Praha: Portál.
- Keller, Jan. 2004. *Dějiny klasické sociologie*. Praha: SLON.
- Nový, Ivan. Surynek, Alois (eds.) 2006. *Sociologie pro ekonomy a manažery*. Praha: Grada.

Sociologie - vymezení

- Sociologie se zabývá studiem sociálního života, skupin a společností
  - Jejím předmětem je lidské chování, zkoumá člověka jakožto *společenského* tvora
  - Má značně široký záběr – od analýzy jednorázových interakcí jednotlivců až po zkoumání globálních společenských procesů
-

Sociologie jako věda I.

- Věda – „užití systematických metod empirického zkoumání, teoretické analýzy dat a logického vyhodnocování argumentů za účelem vytvoření souhrnu znalostí v určité oblasti“
  - Výsledky vědeckého procesu jsou neustále předmětem revize
  - Konfrontace s přírodními vědami
-

Sociologie jako věda II.

- Počátky sociologie – metody a ambice přírodních věd (exaktnost, objektivita) – *pozitivismus*
  - Reformulace: sociologie věda ve smyslu využívání systematických (tj. ověřitelných a jasně stanovených) metod zkoumání, analýzy dat a hodnocení teorií z hlediska důkazů a logických argumentů *ale s vědomím odlišnosti předmětu svého zkoumání*
-

Sociologie jako věda III.

- Zkoumání společenského života a reality vs. zkoumání přírodních jevů a prvků
  - Společenská realita je nadána **smyslem** pro zúčastněné aktéry – vědomí a záměry
  - Z hlediska výzkumu jde o pozitivum i negativum
  - Omezená možnost objektivity > nutnost otevřenosti, veřejnosti, přezkoumatelnosti metod a výsledků
-

Sociologická perspektiva

Sociologická imaginace (Ch.W. Mills)

- 1) schopnost odmyslet se od každodenní zkušenosti a své osobní situace a
- 2) schopnost podívat se na tyto zkušenosti a situace novým způsobem a
- 3) schopnost jejich interpretace a nahlížení v (časově, geograficky, ...) širších souvislostech

Zdroje: historie, antropologie, filosofie

Sociologické myšlení

- Jedním z klíčových rozlišení – zamýšlené a nezamýšlené důsledky lidského jednání
  - Někdy jsou tyto typy ve vzájemném protikladu
  - Sociální realita jako směs obou typů
  - Sociologie zkoumá vztah mezi sociální reprodukci a sociální transformací
-

Některé sociologické sub-disciplíny

- Politická sociologie
  - Sociologie kultury
  - Sociologie náboženství
  - Sociologie města /venkova
  - Sociologie rodiny
  - ...
-

Předpoklady vzniku

- **Sociální** (procesy industrializace, urbanizace, demokratizace)
  - **Kulturní** (procesy materializace, sekularizace, emancipace, kulturní expanze, reformace)
  - **Teoretické** (protestantství, matematika a přírodní vědy, utopismus, větší reflexe společnosti ve vědách obecně – právo, historie atd.)
-

Vznik sociologie

- Procesy modernizace (univerzalizace, racionalizace)
  - Krize tradiční společnosti (pospolitost > společnost)
  - Sociologie jako produkt modernizace
  - Sociologie jako sociální věda o modernizaci a moderní společnosti
-

Moderní společnosti

- Základní rozlišení společností – předmoderní, moderní a nemoderní
- Předmětem sociologie – moderní společnost
- Vznikla díky racionalizaci a univerzalizaci tradiční společnosti (konkrétně díky procesům industrializace, urbanizace, demokratizace)
- Moderní společnosti charakterizují:
  - 1) Vztahy založené na dělbě práce a sociální mobilitě
  - 2) Abstraktní svazky a vztahy
  - 3) Zájmová, univerzalistická politika
  - 4) Hospodářství průmyslového typu
  - 5) Rozvinutá dělba práce a specializace
  - 6) Rozvinutá technika a technologie
  - 7) Stále méně omezovaná komunikace
  - 8) Atd.

Sociologie a modernita I.

Institucionální dimenze modernity (podle A. Giddense):

- Dohled (kontrola informací, sociální kontrola)
  - Kapitalismus (akumulace kapitálu, trh, směna)
  - Industrialismus (transformace přírody)
  - Vojenská síla (kontrola prostředků násilí)
-

Sociologie a modernita II.

- Z obecného hlediska sociologie popisuje, analyzuje a vysvětluje jevy spojené se společenskou krizí v důsledku
    - 1) rozkladu tradiční společnosti
    - 2) vzniku moderní společnosti
  - Průvodní jevy: sociální nerovnosti, nedostatek statků a problém jejich distribuce, institucionální proměna, vliv ideologií, kolektivní násilí
-

„Průkopníci“ sociologie

- Auguste Comte (1798-1857)
  - Émile Durkheim (1858-1917)
  - Karel Marx (1818-1883)
  - Max Weber (1864-1920)
-

Naturalismus v sociologii

- Snaha o vysvětlení dění ve společnosti pomocí etablovaných přírodovědných disciplín nebo teorií
  - Využívání fyziky (mechaniky), demografie, rasové antropologie, vývojové biologie (darwinismus, organicismus atp.)
  - Analogie mezi společnostmi a předměty přírodovědy – počátek již u A. Comta
  - Důraz klade na přirozenost, zákonitost, nezpochybnitelnost – tj. objektivitu
  - Problém s uchopením kulturních jevů
  - Představitelé: A. de Gobineau, H.S. Chaberbain (rasové teorie), R. Worms (organicismus), H. Spencer (sociální darwinismus)
-

Psychologismus v sociologii

- Snaha o vysvětlení sociálních struktur, procesů a vztahů pomocí psychologických dat a konceptů (např. kolektivní jednání a konflikty, „národní“ politická kultura atd.)
- Starší představitelé kladli důraz na základní psychické atributy člověka – zejména na ty, které považovali za konstantní (např. sexualitu, agresivitu, afektivitu a další instinkty)
- Averse vůči objektivizujícím sociologickým přístupům (realita pouze jako bezprostřední prožitek, reálné je to, co tady a teď vnímáme jako reálné a na co tedy jako na reálné reagujeme) – blízké vazby na sociální psychologii
- Představitelé: G. Tarde a G. Le Bon (psychologie davu), Ch.H. Cooley a G.H. Mead (komunikace, socializace), freudismus (kultura, společnost), fenomenologická sociologie (vědění, ideologie)

Sociologismus

- Vznik v reakci na redukcionistické vlivy naturalismu a psychologismu při zkoumání společnosti
- V protikladu k individualistickým koncepcím (tj. psychologismu) zastává princip primátu sociální reality ve vztahu k jednotlivcům
- V protikladu k naturalismu zastává princip specifičnosti a autonomie sociální reality ve vztahu k dalším složkám reality (fyzické, chemické, biologické)
- Zásada objasňovat společenské jevy a procesy jinými společenskými jevy, předmětem sociologismu jsou pak tzv. sociální fakta nadindividuální, vykonávající na jedince sociální tlak
- Snaha o vybudování sociologie jakožto univerzální disciplíny, která do sebe zahrne stávající dílčí vědy, zabývající se jednotlivými aspekty společnosti
- Představitelé: É. Durkheim

Základní teoretické přístupy („školy“)

- Založení sociologie (Durkheim, Weber, Marx)
> krystalizace jednotlivých teoretických přístupů
  - Během 20. století – rostoucí vliv americké sociologie (G.H. Mead)
  - Hlavní teoretické přístupy: strukturalismus, funkcionalismus, marxismus, symbolický interakcionismus
-

Strukturalismus

- Ovlivněn dílem É. Durkheima
  - Podněty z lingvistiky (F. de Saussure)
  - Zajímá se o skryté a autonomní pravidla a mechanismy, které ovlivňují fungování společnosti v jejím celku i různých aspektech
  - Proti analytické metodě rozkladu a studia jednoduchých prvků zdůrazňuje význam struktur, tj. celkového uspořádání složitých systémů a vztahů mezi jejich prvky
-

Funkcionalismus

- Podobně jako strukturalismus vychází z díla É. Durkheima a A. Comta
  - Opět důraz na celistvý pohled na společnost (či její části) a její instituce a prvky
  - Studium toho, jak jednotlivé prvky (ne-)přispívají ke kontinuitě společnosti jako celku – ať už manifestně nebo latentně
  - Obecně jsou zdůrazňovány faktory související se sociální soudržností a stabilitou
-

Marxismus

- Někdy považován za „meta-přístup“ > různé varianty marxismu (strukturalistický, kulturní, analytický ...)
  - Ústředním bodem marxismu je kritická analýza kapitalismu (sociální stratifikace atd.) a teorie sociální změny (sociální konflikty, politická moc atd.)
  - Využívány jsou metody analýzy, které představil Marx (historický materialismus, kritika ideologií atd.)
-

Symbolický interakcionismus

- Podobně jako strukturalismu vychází ze zájmu o lidskou řeč a jazyk, zakladatel G.H. Mead (vliv M. Webera)
  - Na rozdíl od předcházejících přístupů je klíčový důraz kladen na jedince a jeho činnost (zejména v kontextu ostatních konkrétních osob)
  - Důraz na symboly a jejich výměnu jakožto „nadreálné prvky“, na jejich vnímání, interpretaci, a rekonstrukci ze strany individuů
-

Dilemata a spory uvnitř jednotlivých přístupů a mezi nimi

- 1) Sociální struktura vs. sociální jednání (tj. perspektiva společnosti vs. perspektiva jedince)
  - 2) Konsensus vs. konflikt (které tendence jsou hlavním rysem společnosti?)
  - 3) Genderové rozdělení (jaká je povaha, příčiny a dopady tohoto rozdělení?)
  - 4) Vznik moderního světa (jaké jsou jeho příčiny a hlavní mechanismy?)
  - 5) Odpověď na otázku: Jak je vůbec možný řád (stabilita) ve společnosti?
-

Otázky z četby Ch.W. Millse

1. V čem shledáváte význam sociologické imaginace?
Co je zákl. nástrojem sociologické imaginace?
Uveďte příklady aplikace sociologické imaginace!
2. Které jsou základní skupiny otázek v klasické sociální analýze?
3. Existuje vůbec sebeuvědomění, když je člověk stále ovlivňován okolím (rodinnými příslušníky nebo médii, jež vytvářejí v dnešní době velký tlak na společnost)? Může člověk podle Millse ovlivnit svůj osud?
4. Mills tvrdí, že přírodní vědy se stávají pochybnými v dnešní době. Co měl tím na mysli?